І. Ф. Хараберюш,

професор кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету,
доктор юридичних наук, професор, м. Маріуполь, Україна,
e-mail: hif52.04@gmail.com

Оглядова стаття

**ОКРЕМІ ПОГЛЯДИ ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТЕХНІКИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ**

Досліджено співвідношення криміналістичної та оперативної техніки між собою та зі спеціальною технікою правоохоронних органів. Показано, що постійне зростання технічної оснащеності правоохоронних органів України і наявність правоохоронних структур призвели до виникнення самостійних груп технічних засобів. Підкреслено, що криміналістична техніка має спеціальний характер за своїм призначенням, що виявляється в обслуговуванні в основному кримінального процесу для отримання процесуальної інформації. Оперативна техніка, як розділ теорії оперативно-розшукової діяльності та складова більш загального наукового поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів», має свою систему і співвідноситься з криміналістичною технікою як рівнозначні категорії юридичної науки. Доведено, що спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна галузь юридичної науки являє собою систему наукових положень та рекомендацій, що створюють умови для розробки технічних засобів (криміналістичних, оперативних, організаційних, охоронних), а також науково обґрунтованих способів, прийомів та інформаційних технологій з метою протидії злочинності правоохоронними органами. Доведено, що спеціальна техніка правоохоронних органів і криміналістична техніка відносяться як загальне і часткове відповідно.

Ключові слова: криміналістична техніка, співвідношення, система, оперативна техніка, інформаційні технології, інтелектуальні системи, спеціальна техніка правоохоронних органів.

Постановка наукової проблеми. Застосування науково-технічних засобів має настільки суттєве значення в попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, що сьогодні без його урахування проведення правоохоронної діяльності стало в більшості випадків неможливим. У першу чергу це стосується питань збирання і закріплення доказів, отримання оперативної інформації, проведення експертних досліджень, здійснення профілактичних, процесуальних та оперативно-розшукових дій, у яких необхідно докладне аудіовізуальне документування подій, що відбуваються, а також виявлення слідів протиправної діяльності, недоступних простому людському сприйняттю. У цих випадках застосування науково-технічних засобів відіграє вирішальну роль, становлячись основним інструментом протидії злочинності.

В усіх сферах правоохоронної діяльності постійно впроваджуються та використовуються передові науково-технічні досягнення. Тому постійне зростання технічної оснащеності правоохоронних органів України, наявність правоохоронних структур, що системно використовують досягнення науки, призвели до виникнення самостійних груп технічних засобів. Вони групуються за основними напрямками діяльності правоохоронних органів (слідча, оперативно-розшукова, адміністративно-правова, охоронна)¹ і об'єднуються, ми вважаємо, загальним поняттям «спеціальна техніка правоохоронних органів».

Однак в криміналістиці існують певні підходи до класифікації техніки за суб'єктами її використання в правоохоронній діяльності, а саме, технічні засоби оперативно-розшукового призначення поділяються на оперативну техніку, спеціальну техніку, спеціальні засоби². Дослідники слушно називають основну відмінність криміналістичної техніки від оперативної, яка полягає не в якісних характеристиках технічних засобів, а в процесуальних та методичних аспектах її використання. Слідчий, прокурор або суд для збирання й дослідження доказової інформації використовують знаряддя, засоби та методи, які являють собою досягнення природничих і технічних наук, криміналістичної й оперативної техніки³. У цьому контексті оперативна та криміналістична техніка розглядаються як окремі розділи юридичної науки.

Ми спробуємо розібратись, у якому співвідношенні знаходяться криміналістична техніка та оперативна техніка між собою та спеціальною технікою правоохоронних органів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженнями використання науково-технічних засобів у розкритті та розслідуванні злочинів займалися П. П. Артеменко, Р. С. Белкін, В. В. Бірюков, Д. Д. Бегов, О. Г. Волеводз, А. Ф. Волобуєв, В. І. Гончаренко, Л. І. Громовенко, В. І. Декшне, О. Ф. Долженков, П. А. Єрмаков, Ю. Ф. Жаріков, І. О. Ієрусалимов, А. В. Іщенко, І. П. Козаченко, Є. Д. Лук'янчиков, С. С. Овчинський, Ю. Ю. Орлов, В. Л. Ортинський, Ю. О. Пілюков, О. О. Пунда, М. В. Салтєвський, Е. Ф. Толмачев, І. Р. Шинкаренко та багато інших учених⁴. Але досі залишаються

---

¹ *Хараберюш І. Ф.* Протидія злочинності засобами спеціальної техніки: концептуальний підхід: монографія. Донецьк : Ноулідж, 2011. С. 37–41.

² *Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В.* та ін. Криміналістика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. С. 71–72.

³ *Волобуєв А. Ф., Даньшин М. В., Іщенко А. В.* та ін. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018. С. 113.

⁴ *Белкін Р. С.* Курс советской криминалистики: в 3 т. Т. 3. Криминалистические средства, приемы и рекомендации. Москва : Акад. МВД

нез'ясованими понятійно-структурна визначеність щодо спеціальної техніки правоохоронних органів, потребує уточнення її співвідношення з криміналістичною технікою.

Мета статті — окреслити місце спеціальної техніки правоохоронних органів у системі юридичних наук, визначити її систему і загальну класифікацію та співвідношення з криміналістичною технікою.

Виклад основного матеріалу. На початку розгляду нашого питання ми повинні чітко усвідомити, що засоби як правова категорія є інструментами забезпечення будь-якої діяльності та мають загальнонауковий, міждисциплінарний характер¹. Тож технічні засоби, що використовуються в правоохоронній діяльності як окремі різновиди засобів також повинні розглядатись з цих позицій і належати до різних галузей юридичної науки.

Для досягнення мети нашої роботи необхідно визначитись з науковим поняттям «криміналістична техніка» як найбільш дослідженою категорією, яка надала поштовх у розвитку технічних дисциплін в інших галузях юридичної науки. Зокрема, узагальнення літературних джерел свідчить про те, що на сьогодні запропоновано понад 150 визначень поняття криміналістики та криміналістичної техніки, близько 70 варіантів системно-структурної будови криміналістики².

Р. С. Белкін розглядає криміналістичну техніку як розділ криміналістики, що включає систему наукових положень і розроблюваних на їх основі технічних засобів, прийомів і методик,

---

СССР, 1979. С. 91; *Белкин Р. С.* Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории — к практике. Москва : Юрид. лит., 1988. С. 104–136; *Белкин Р. С.* Курс криминалистики: в 3 т. Т. 3 Криминалистические средства, приемы и рекомендации. Москва : Юристъ, 1997. С. 156–201; *Борисенко І. В.* Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 202 с.; *Бирюков І. В.* Исследование причин повышенного износа гребней бандажей колесных пар электропоезда ЭР 22 и способов его уменьшения. *Труды МИИТа*, 1971. № 374; *Волобуєв А. Ф., Данишин М. В., Іщенко А. В.* та ін. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018; *Волобуєв А. Ф.* Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні економічних злочинів. *Форум права*. 2006. № 5; *Гончаренко В. Г., Гора І. В., Будко Т. В.* Експертизи у судочинстві України : наук.-практ. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 504 с.; *Декине В. П., Романов А. П., Чекмарев Ю. В.* Технические средства и системы управления в органах внутренних дел. Ч. 1. Оперативная техника : учеб. пособ. Москва, 1986. 82 с.; *Салтєвський М. В.* Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005 та ін.

¹ *Олійник О. В.* Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки. *Юридичний вісник*. 2015. № 1(34). С. 66.

² *Ткач Ю. Д.* Поняття і системно-структурна будова криміналістики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2004. 20 с.

призначених для збирання, дослідження і використання доказів та інших заходів розкриття та попередження злочинів¹. Р.С. Белкін робить акцент на інформаційному підході та вважає, що це не тільки збирання доказів, а й накопичення та переробка інформації про подію, що розслідується, а також технічні засоби та способи розкриття та попередження злочинів.

Інші автори на сучасному етапі розвитку науково-технічного забезпечення правоохоронної діяльності визначають, що криміналістична техніка — це розділ криміналістики, що представляє систему теоретичних положень, сформованих за результатами вивчення механізмів вчинення злочинів та їх слідів, який розробляє технічні засоби, прийоми і методи, спрямовані на виявлення, фіксацію, вилучення і дослідження даних слідів з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів².

Розвиток криміналістики дозволив удосконалити уявлення про поняття «криміналістична техніка». З одного боку, під цим поняттям розуміється розділ науки криміналістики, а з іншого — сукупність технічних засобів, які використовуються у кримінальному судочинстві. Як розділ науки криміналістична техніка — це система наукових положень та рекомендацій, які забезпечують розробку технічних засобів (приладів, інструментів, пристроїв і матеріалів), а також прийомів та методів їх використання з метою розслідування та попередження кримінальних правопорушень³. Крім цього, криміналістична техніка є окремим розділом навчальної дисципліни «Криміналістика».

Як частина криміналістики, криміналістична техніка складається не тільки з окремих елементів, тобто криміналістичних теорій, прийомів, способів, методів, вчень тощо, але й з окремих галузей знань, що утворюють свою власну систему⁴. До системи криміналістичної техніки належать загальні положення та окремі галузі (криміналістична фотографія і відеозапис, трасологія, зброезнавство, габітоскопія тощо), які також науковцями визначаються неоднозначно.

Проаналізувавши наукові джерела та позиції певної кількості авторитетних дослідників, ми можемо стверджувати, що криміналістична техніка представляє собою окрему, самостійну частину криміналістики з власною системою науково-технічних

---

¹ Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. 2-е изд. доп. Москва : Мегатрон XXI, 2000. С. 102.

² Криминалистическая техника : учебник / под ред. К. Е. Дёмина. Москва : Юридический институт МИИТ, 2017. С. 9.

³ Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В. та ін. Зазнач. твір. С. 64.

⁴ Маркусь В. О. Криміналістика : навчальний посібник Київ : Кондор, 2007. С. 53.

положень, принципів і заснованих на них технічних засобів, прийомів та методів, що застосовуються для збирання, обробки, дослідження та надання криміналістичної інформації з метою розслідування, розкриття і попередження злочинів. Вона має спеціальний характер за своїм призначенням, що виявляється в обслуговуванні в основному кримінального процесу і є основним «постачальником» процесуальної інформації.

Іншим засобом, що має спеціальне призначення, ми можемо назвати оперативну техніку. У нашому попередньому дослідженні¹ ми показали, що категорія «оперативна техніка», як самостійний розділ теорії оперативно-розшукової діяльності (далі — ОРД), має декілька значень, таких як: розділ науки; вид діяльності відповідних суб'єктів щодо застосування оперативно-технічних засобів для вирішення завдань ОРД та кримінального процесу; розділ дисципліни «Спеціальна техніка ОВС».

Оперативна техніка як розділ теорії оперативно-розшукової діяльності та складова більш загального наукового поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів» має свою систему, до якої входять загальні положення та галузі оперативної техніки (засоби гласного отримання інформації, засоби негласного отримання інформації та засоби забезпечення оперативно-розшукових заходів).

Слушною, ми вважаємо, є думка П. П. Артеменка, який визначаючи поняття «оперативна техніка» і «оперативно-технічні засоби», підкреслював, що ці засоби за своїм прямим призначенням, цільовою спрямованістю, конструктивними даними, тактичними особливостями використання, особовою нормативною регламентацією отримали «спеціальний» характер використання в боротьбі зі злочинністю. До їх сукупності відносяться спеціально сконструйовані або пристосовані до специфічних потреб оперативно-розшукової діяльності криміналістичні, радіотехнічні, хімічні, оптичні, фототехнічні, звукозаписуючі й інші науково-технічні засоби².

Ми можемо констатувати, що криміналістична техніка та оперативна техніка мають спеціальне призначення і співвідносяться як рівнозначні самостійні частини таких наук, як криміналістика та оперативно-розшукова діяльність відповідно.

Далі потребує уясування обсяг поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів». Для цього спочатку проведемо семантичний аналіз сутності і змісту терміна «спеціальна техніка». Він включає в себе дві складові. Звернувшись до тлумачних словників, можна

---

¹ *Хараберюш І. Ф.* Оперативна техніка як теоретико-прикладна категорія оперативно-розшукової науки. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право.* 2017. Вип. 13. С. 77–82.

² *Артеменко П. П.* Специальные оперативно-технические средства : учеб. пособ. Київ, 1988. С. 4.

з'ясувати, що поняття «спеціальна» означає особлива, винятково для чого-небудь призначена, а також відноситься до окремої галузі чогось, притаманна будь-якої спеціальності¹. Під терміном «техніка» розуміється, по-перше, сукупність засобів праці, знарядь, за допомогою яких створюють що-небудь, по-друге, безпосередньо самі машини, знаряддя, пристрої та, по-третє, сукупність знань, засобів, способів, прийомів, використовуваних в якій-небудь справі².

Таким чином, техніка, з одного боку, — це сукупність засобів діяльності, створюваних для здійснення процесів виробництва і обслуговування невиробничих потреб суспільства; з іншого — сукупна характеристика використовуваних для досягнення мети навичок, прийомів і методів.

Контекстуальний аналіз сутності і змісту терміна «спеціальна техніка» робить некоректним його використання поза контекстом, без визначення сфери застосування цієї техніки. При цьому належність до «спеціальних» може визначатися як спеціальною конструкцією, технічними можливостями і призначенням приладу, пристосування або пристрою, так і особливими (специфічними) тактичними прийомами використання тих або інших технічних засобів, на що також робили наголос автори, вказані вище. У ряді випадків і сам технічний засіб, і тактика його застосування можуть бути спеціальними.

Стосовно «спеціальної техніки правоохоронних органів» у самому загальному вигляді йдеться про сукупність засобів спеціальної техніки, тактики і методики їх ефективного правомірного використання в правоохоронній діяльності.

Поняття «спеціальна техніка» почало формуватися у другій половині ХХ ст. і пов'язано з розвитком міліцейської науки. Розглядаючи використання технічних засобів в правоохоронній діяльності в межах існуючого у той час технічного та правового забезпечення, бачимо, що автори по-різному підходили до визначення самого поняття «спеціальна техніка». Окремі науковці звужували його до технічних засобів тільки оперативно-розшукового призначення³, інші, визнаючи це поняття родовим, обмежувались тільки технічними засобами⁴ не враховуючи методику і тактику їх використання, деякі з них, даючи визначення спеціальній техніці, урахувували її складові, але недостатньо, на нашу думку, окреслювали напрямки й форми її

---

¹ Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов; под ред. Н. Ю. Шведовой. Москва : Рус. яз., 1990. С. 753.

² Там само. С. 795.

³ Біленчук П. Д., Дубовий О. П., Салтєвський М. В., Тимошенко П. Ю. Криміналістика : підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України. Київ : АТІКА, 1998. 416 с.

⁴ Левков А. И., Ануфриев П. М. Использование средств специальной техники в работе уголовного розыска : науч.-практ. пособие. Омск, 1979. 96 с.

використання¹ або не враховували структурних змін, які мали місце в органах внутрішніх справ².

Не краще становище щодо визначення спеціальної техніки, що використовується в правоохоронній діяльності, і в останніх роботах науковців України та інших держав.

Р. В. Мукоїда та А. О. Шелехов визначають спеціальну техніку як систему технічних засобів і відповідних тактичних прийомів, які застосовуються органами внутрішніх справ при умові суворого додержання законності в боротьбі із злочинністю, забезпеченні громадського порядку та виконання інших, покладених на них функцій. При цьому до технічних засобів вони відносять: сім основних класів: засоби зв'язку; засоби сигналізації та промислового телебачення; оперативно-технічні засоби (засоби негласної фотозйомки та відеозапису, засоби негласного звукозапису, пошукові прилади; прилади нічного спостереження; спеціальні хімічні речовини); засоби розвідки та технічного захисту інформації; криміналістична техніка; інформаційні системи; засоби індивідуального захисту та активної оборони³. Ми вважаємо, що визначення не враховує останніх досягнень науки та нечітко визначає класифікацію спеціальної техніки за напрямками діяльності органів внутрішніх справ.

Окремі автори не обмежуються органами внутрішніх справ, а розглядають спеціальну техніку для правоохоронних органів взагалі. Вони під спеціальною технікою правоохоронних органів розуміють прилади, пристрої, обладнання, механізми, хімічні речовини та інші створені людиною предмети (а також способи їх застосування), які можуть бути правомірно і результативно використані при проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих дій, підтримці режиму у виправних установах, охороні правопорядку з метою профілактики злочинності та розкриття злочинів в містах та інших населених пунктах⁴.

Є. Н. Бистряков, М. В. Савельєва, О. Б. Смушкін доводять, що спеціальна техніка являє собою сукупність технічних засобів і науково обґрунтованих прийомів їх правомірного використання

---

¹ Декшине В. И., Романов А. П., Чекмарев Ю. В. Технические средства и системы управления в органах внутренних дел. Ч. 1. Оперативная техника : учеб. пособ. Москва, 1986. 82 с.

² Артеменко П. П., Воронин Б. П., Воскресенский Г. М. и др. Специальная техника и ее применение : учеб. пособ. Москва, 1982. 348 с.

³ Мукоїда Р. В., Шелехов А. О. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ: навч. посіб; за заг. ред. С. В. Кузніченка. Одеса : ОДУВС, 2013. С. 5.

⁴ Специальная техника правоохранительных органов : учеб. пособ. / сост. : Е. Р. Пудяков, Р. Р. Яппаров. Уфа : Изд-во БИСТ (филиал) ОУП ВО «АТиСО», 2017. С. 5; Леонов С. Н. Попов В. Г. Специальная техника правоохранительных органов. Курс лекций. Томск : Кузбасский институт ФСИН, 2010. С. 6.

уповноваженими на те співробітниками правоохоронних органів з метою попередження і розкриття злочинів, інших правопорушень, розшуку злочинців, утримання під вартою засуджених, а також осіб, підозрюваних і звинувачених у вчиненні злочинів¹.

Ми бачимо, що автори, враховуючи основні елементи поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів», перевантажують його функціональними властивостями цих засобів та не розкривають перспективних напрямків їх удосконалення, пов'язаних з появою нових видів злочинів. Поява нових видів злочинів в інформаційно-комунікаційній сфері (сфера нових інформаційних технологій) і практичний досвід протидії цим злочинам дозволив нам включити до засобів спеціальної техніки специфічні засоби протидії — програмні та програмно-технічні засоби², які принципово відрізняються від традиційних засобів, віднесених до категорії спеціальних.

Розглядаючи інформаційне забезпечення протидії злочинності, не можна оминати увагою появу дуже важливого засобу збирання, накопичення, збереження, обробки, пошуку та надання необхідної інформації — автоматизованих інформаційно-пошукових систем та автоматизованих спеціалізованих систем³. Вони є специфічними програмно-апаратними комплексами, які складають, на нашу думку, окрему групу засобів спеціальної техніки під узагальнюючим терміном «автоматизовані систем».

На основі узагальнення результатів досліджень у галузі інтелекту і інтелектуальних систем⁴ ми стверджуємо, що це перспективний процес надання інформаційним системам, що використовуються для протидії злочинності, властивостей інтелекту: комунікативних здібностей; аналітичних можливостей; здатності до самонавчання; адаптивності; здатності до самооцінки; творчості. Безперечно, що *інтелектуальні системи* це більш досконалий рівень автоматизованих систем, які також повинні складати окрему групу засобів спеціальної техніки, здатних значно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів.

---

¹ Быстряков Е. Н., Савельева М. В., Смушкин А. Б. Специальная техника : учеб. пособ. 2-е изд., стер. Москва : ЮСТИЦИЯ, 2018. С. 10.

² Хараберюш І. Ф., Мацюк В. Я., Некрасов В. А., Хараберюш О. І. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій : монографія. Київ : КНТ, 2007. С. 55–56.

³ Хараберюш І. Ф. Спеціальна техніка як чинник впливу на стан оперативної обстановки території обслуговування підрозділами карного розшуку. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 2. Частина 1.* 2011. № 2. С 150–151.

⁴ Його ж. Інтелектуальні системи в правоохоронній діяльності. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право.* 2018. Вип. 16. С. 39–45.

Приділивши увагу апаратній частині поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів», більш детально розглянемо її методологічну складову, в якій слід визначити місце сучасних інформаційних технологій.

Розглядаючи термін «технологія» в широкому значенні, ми маємо на увазі сукупність знань, які можна використовувати для виробництва товарів і послуг з економічних ресурсів. У вузькому значенні — це сукупність способів перетворення речовини, енергії, інформації в процесі виготовлення продукції, обробки та переробки матеріалів, складання готових виробів, контролю якості, управління¹. Поняття «технологія» містить у собі методи, способи, прийоми, режими роботи, послідовність операцій і процедур, вона тісно пов'язана із застосовуваними засобами, обладнанням, інструментами, використовуваними матеріалами.

Будь-яка технологія передбачає:

- предмет праці (предмет технологічного впливу, технологічний об'єкт),
- засоби праці (технологічні засоби),
- носія технологічних функцій (працівника, колективу тощо),
- рівень технологічного розвитку суспільства.

Термін «інформаційна» означає — та, що стосується інформації². Тому «інформаційна технологія» — технологія, яка призначена і стосується інформації. Предметом праці інформаційних технологій є інформація та інформаційні ресурси. Засобами праці в нашому випадку є засоби обчислювальної техніки та телекомунікації, а в перспективі — засоби обробки інформації та комунікації, що відповідають рівню технологічного розвитку суспільства. Носіями технологічних функцій можуть бути засоби обчислювальної техніки та телекомунікації, автоматизовані інформаційні системи або працівники правоохоронних органів.

Таким чином, *інформаційні технології — це сукупність методів, способів, прийомів обробки, переробки чи передачі інформації та інформаційних ресурсів засобами обчислювальної техніки та телекомунікації, автоматизованими інформаційними системами або безпосередньо працівниками для одержання необхідного інформаційного продукту, контролю діяльності або управління певними процесами.*

Інформаційними ресурсами (об'єктами обліку) інформаційних систем правоохоронних органів є об'єктивно поєднаний набір відомостей, що безпосередньо стосується осіб, подій (кримінальних та адміністративних правопорушень), надзвичайних подій, який

---

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2001. С. 1245.

² Нечволод Л. І. Сучасний словник іншомовних слів. Харків : ТОРГСІН ПЛЮС, 2007. С. 270.

накопичується в процесі службової діяльності правоохоронних органів в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на них, відповідно до чинного законодавства.

На підставі наведеного вище спробуємо сформулювати визначення терміна «спеціальна техніка правоохоронних органів». *Спеціальна техніка правоохоронних органів — це сукупність засобів спеціальної техніки та методики їх правомірного використання з метою виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами.* Засобами спеціальної техніки відповідно до цього визначення є — *технічні, програмно-технічні та програмні засоби, спеціальні пристрої, речовини, автоматизовані та інтелектуальні системи.* Методичну основу спеціальної техніки складають *науково обґрунтовані тактичні прийоми, способи та інформаційні технології.*

Далі розглянемо систему спеціальної техніки правоохоронних органів як наукового поняття. Спеціальна техніка як галузь знань є сукупністю знань, що перебувають у певній послідовності щодо їх значущості, взаємозв'язку та відношення.

Система будь-якої науки визначається не довільним віднесенням тих чи інших питань до однієї дисципліни, а об'єднанням їх на підставі внутрішньої єдності та об'єктивних зв'язків. Як і кожна наука, спеціальна техніка правоохоронних органів має свою систему яка формувалась впродовж певного часу і потребує чіткого визначення з урахуванням вимог сьогодення.

Отже, поняття «спеціальна техніка» має узагальнююче значення і використовується у законодавчих та нормативних актах, що регулюють діяльність багатьох міністерств та відомств. Так само і термін «спеціальна техніка правоохоронних органів» об'єднує усі технічні засоби, які використовуються в діяльності правоохоронних органів та вивчаються окремими науковими дисциплінами. Ми в своїх попередніх роботах¹ та окремі науковці у своїх дослідженнях² основою для міждисциплінарного поділу спеціальної техніки використали професійну спрямованість її використання — слідча, оперативно-розшукова, адміністративно-правова. Це обумовлено тим, що, по-перше, має місце нормативно-правове регулювання використання технічних засобів у кожному з цих напрямів діяльності правоохоронних органів. По-друге, створена наукова база щодо теорії та практики використання науково-технічних засобів. По-третє, напрацьований великий практичний досвід застосування техніки, що дозволив створити методичну основу використання цих засобів в кожному з названих вище напрямках діяльності правоохоронних органів.

---

¹ Хараберюш І. Ф. Зазнач. твір. С. 37–41.

² Артеменко П. П., Воронин Б. П., Воскресенский Г. М. и др. Зазнач. твір. С. 15-16.

Під поняттям «спеціальна техніка правоохоронних органів», за аналогією з криміналістичною технікою¹ та оперативною технікою², по-перше, розуміється розділ таких наук як криміналістика, оперативно-розшукова та адміністративна діяльність; по-друге — як сукупність засобів спеціальної техніки та методів їх використання в правоохоронній діяльності; по-третє — як навчальна дисципліна «Спеціальна техніка правоохоронних органів». Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна галузь юридичної науки являє собою систему наукових положень та рекомендацій, що створюють умови для розробки технічних засобів (криміналістичних, оперативно-технічних, організаційних, охоронних), а також науково обґрунтованих способів, прийомів та інформаційних технологій з метою протидії злочинності правоохоронними органами.

На нашу думку, систему спеціальної техніки правоохоронних органів повинні складати елементи, до яких входять *загальні положення та галузі спеціальної техніки правоохоронних органів*. Загальні положення повинні визначати основні поняття, систему, принципи використання, завдання спеціальної техніки, загальну характеристику засобів спеціальної техніки, прийомів і способів їх застосування, правову регламентацію при вирішенні завдань правоохоронної діяльності.

Галузі спеціальної техніки правоохоронних органів, як ми вже визначали, повинні складатись з основних напрямків її використання в правоохоронній діяльності. За напрямками використання вона може розглядатись стосовно слідчої діяльності — *криміналістична техніка*, оперативно-розшукової діяльності — *оперативна техніка*, адміністративної діяльності — *організаційна техніка*.

У свою чергу засоби спеціальної техніки, ми вважаємо, можуть класифікуватись за трьома критеріями: *напрямки застосування; джерела походження; призначення*.

За напрямками застосування засоби спеціальної техніки можна поділити на засоби криміналістичної, оперативної, організаційної та охоронної техніки.

Стосовно джерел походження засоби спеціальної техніки, які використовуються в діяльності правоохоронних органів, можна поділити на три великі групи: загального застосування (пристосовані), загального застосування з незначною доробкою (модифіковані) і спеціально розроблені (унікальні).

---

¹ Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В. та ін. Зазнач. твір. С. 64; Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В. та ін. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Ліра-ЛТД, 2017. С. 41–42.

² Хараберюш І. Ф. Оперативна техніка як теоретико-прикладна категорія оперативно-розшукової науки. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 13. С. 77–82.

За призначенням засоби спеціальної техніки можна розглядати, ураховуючи їх технічні можливості, які використовуються для реалізації форм діяльності правоохоронних органів, а саме: судової; досудового розслідування; оперативно-розшукової; розвідувальної; контррозвідувальної; контрольно-наглядової; адміністративної, охоронної. За призначенням вони, ми вважаємо, поділяються на: засоби фіксації інформації; засоби організації управління (засоби зв'язку, підсилення мови, системи збору, накопичення та аналізу інформації тощо); технічні засоби охорони; пошукову техніку; засоби спостереження та контролю; спеціальні хімічні речовини; спеціальні засоби захисту; засоби та системи негласного отримання інформації та слідів протиправної діяльності тощо.

Висновки. Підсумовуючи, можемо стверджувати, що спеціальна техніка правоохоронних органів — це сукупність засобів спеціальної техніки та методики їх правомірного використання з метою виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами.

Спеціальна техніка правоохоронних органів є міждисциплінарною юридичною наукою, складові якої вивчаються такими науками як кримінальний процес і криміналістика, оперативно-розшукова діяльність, адміністративне право і процес. Її систему складають загальні положення та окремі галузі.

Галузі спеціальної техніки правоохоронних органів складаються з основних напрямків її використання в правоохоронній діяльності і поділяються на криміналістичну техніку, оперативну техніку та організаційну техніку.

Спеціальна техніка правоохоронних органів і криміналістична техніка співвідносяться як загальне і часткове. Криміналістична техніка і оперативна техніка — як рівнозначні самостійні частини таких наук, як криміналістика та оперативно-розшукова діяльність відповідно.

References

- Artemenko, P. P. (1988). *Spetsialnyye operativno-tehnicheskiye sredstva: uchebnoye posobiye*. Kiev [in Russian].
- Artemenko, P. P. i dr. (1972). *Spetsialnaya tekhnika i yeye primeneniye: uchebnoye posobiye*. Moskva [in Russian].
- Belkin, R. S. (2000). *Kriminalisticheskaya entsiklopediya*. Moskva: Megatron XXI, [in Russian].
- Bilenchuk, P. D. ta in. (1998). *Kry`minalisty`ka: pidruchny`k dlya sluxachiv, ad`yunktiv, vy`kladachiv vuziv sy`stemy` MVS Ukrayiny`*. Kyiv: Atika [in Ukrainian].
- Bystryakov, E. N., Savelyeva, M. V., Smushkin, A. B. (2018). *Spetsialnaya tekhnika : uchebnoye posobiye*. 2-e izd.. ster. Moskva [in Russian].
- Chaply`ns`ky`j, K.O. ta in. (2017). *Kry`minalisty`ka: pidruch. dlya stud. vy`shh. navch. zakl. 2-e vy`d, pererob. i dop.* Dnipro : Lira-LTD [in Ukrainian].

- Dekshne, V. I., Romanov, A. P., Chekmarev, Yu. V. (1986). *Tekhnicheskiye sredstva i sistemy upravleniya v organakh vnutrennikh del. Ch. 1. Operativnaya tekhnika*: uchebnoye posobiye. Moskva [in Russian].
- Intelektual`ni sy`stemy` v pravooxoronnij diyal`nosti* (2018). *Visny`k Mariupol`s`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya : Pravo*. 39–45 [in Ukrainian].
- Kriminalisticheskaya tekhnika* : uchebnyk / pod red. K. E. Demina (2017). Moskva: Yuridicheskij institut MIIT [in Russian].
- Leonov, S. N., Popov, V. G. (2010). *Spetsialnaya tekhnika pravookhranitelnykh organov*. Kurs lektsiy. Tomsk [in Russian].
- Levkov, A. I., Anufriyev, P. M. (1979). *Ispolzovaniye sredstv spetsialnoy tekhniki v rabote ugovolnogo royzyska: nauchno-prakticheskoye posobiye*. Omsk [in Russian].
- Markus`, V. O. (2007). *Kry`minalisty`ka: navchal`ny`j posibny`k*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
- Mukoida, R. V., Shelexov, A. O. (2013). *Special`na texnika v organax vnutrishnix sprav*: navch. posib. Odesa: ODUVS [in Ukrainian].
- Nechvolod, L. I. (2007). *Suchasny`j slovny`k inshomovny`h sliv*. Kharkiv: Torgsin Plyus [in Ukrainian].
- Olijny`k, O. V. (2015). *Administraty`vno-pravovi zasoby` zabezpechennya informacijnoyi bezpeky`*. *Yury`dy`chny`j visny`k*. 64–67 [in Ukrainian].
- Operaty`vna tekhnika yak teorety`ko-pry`kladna kategoriya operaty`vno-rozshukovoyi nauky`*. (2017). *Visny`k Mariupol`s`kogo derzhavnogo universy`tetu. Seriya : Pravo*. 77–82 [in Ukrainian].
- Ozhegov, S. I. (1990). *Slovar russkogo yazyka*: 70000 slov; pod red. N. Yu. Shvedovoy. Moskva: Rus. yaz. [in Russian].
- Proty`diya zlochy`nnosti zasobamy` special`noyi teknyky`: konceptual`ny`j pidxid: monografiya* (2011). Donecz`k: Noulidzh [in Ukrainian].
- Pyaskovs`ky`j, V. V. ta in. (2015). *Kry`minalisty`ka: pidruchny`k*. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
- Spetsialnaya tekhnika pravookhranitelnykh organov: uchebnoye posobiye* / sost.: E. R. Pudakov. R. R. Yapparov (2017). Ufa: Izd-vo BIST (filial) OUP VO «ATiSO» [in Russian].
- Tkach, Yu. D. (2004) *Ponyattya i sy`stemno-strukturna budova kry`minalisty`ky`*: avtoref. dy`s. kand. yury`d. nauk. Odesa [in Ukrainian].
- Vely`ky`j tlumachny`j slovny`k suchasnoyi ukrayins`koyi movy`/ Uklad. i gol. red. V.T. Busel* (2001). Kyiv ; Irpen` : Perun [in Ukrainian].
- Volobuyev, A. F. ta in. (2018). *Kry`minalisty`ka : pidruchny`k : u 2 t. T. 1*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Haraberiush, I. F. ta in. (2007). *Vy`kory`stannya operaty`vno-texnichny`x zasobiv u proty`diyi zlochy`nam, shho vchy`nyayut`sya u sferi novy`x informacijny`x tehnologij*: monografiya. Kyiv : KNT [in Ukrainian].
- Haraberiush, I. F. (2011). *Special`na tekhnika yak chy`nny`k vply`vu na stan operaty`vnoyi obstanovky` tery`toriyi obslugovuvannya pidrozdilamy` karnogo rozshuku Visny`k Lugans`kogo derzhavnogo universy`tetu vnutrishnix sprav imeni E. O. Didorenka. Special`ny`j vy`pusk 2. Chasty`na 1*. 148–154 [in Ukrainian].

И. Ф. Хараберюш

**ОТДЕЛЬНЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА СООТНОШЕНИЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ
ТЕХНИКИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ
И КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЙ ТЕХНИКИ**

Исследовано соотношение криминалистической техники и оперативной техники между собой и со специальной техникой правоохранительных органов. Показано, что постоянный рост технической оснащенности правоохранительных органов Украины и наличие правоохранительных структур привели к возникновению самостоятельных групп технических средств. Подчеркнуто, что криминалистическая техника имеет специальный характер по своему назначению, проявляющееся в обслуживании в основном уголовного процесса для получения процессуальной информации. Доказано, что оперативная техника, как раздел теории оперативно-розыскной деятельности и составляющая более общего научного понятия «специальная техника правоохранительных органов», имеет свою систему и соотносится с криминалистической техникой как равнозначные категории юридической науки. Показано появление очень важного средства сбора, накопления, хранения, обработки, поиска и предоставления необходимой информации - автоматизированных информационно-поисковых систем, автоматизированных специализированных систем и интеллектуальных систем, которые составляют отдельную группу средств специальной техники. Доказано, что методическую основу специальной техники составляют научно обоснованные тактические приемы, способы и информационные технологии. Специальная техника правоохранительных органов как междисциплинарная отрасль юридической науки представляет собой систему научных положений и рекомендаций, создают условия для разработки технических средств (криминалистических, оперативных, организационных, охранных), а также научно обоснованных способов, приемов и информационных технологий с целью противодействия преступности правоохранительными органами. Систему специальной техники правоохранительных органов составляют элементы, включающие общие положения и отрасли специальной техники правоохранительных органов. Отрасли специальной техники правоохранительных органов состоят из основных направлений ее использования в правоохранительной деятельности, а именно: относительно следственной деятельности — криминалистическая техника, оперативно-розыскной деятельности — оперативная техника, административной деятельности — организационная техника. Доказано, что специальная техника правоохранительных органов и криминалистическая техника относятся как общее и частное соответственно.

Ключевые слова: криминалистическая техника, соотношение, система, оперативная техника, информационные технологии, интеллектуальные системы, специальная техника правоохранительных органов.

I. Kharaberiush

**SEPARATE VIEWS ON THE RELATIONSHIP OF SPECIAL
TECHNOLOGY OF LAW ENFORCEMENT BODIES AND
CRIMINALISTIC TECHNIQUE**

The correlation of forensic technology and operational technology among themselves and with special equipment of law enforcement agencies was investigated. It is shown that the constant growth of technical equipment of the law enforcement agencies of Ukraine and the presence of law enforcement structures led

to the emergence of independent groups of technical means. It is emphasized that the forensic technique has a special character for its purpose, manifested in the maintenance of the main criminal process to obtain procedural information. It is proved that operational technology, as a section of the theory of operational-search activity and a component of the more general scientific concept of "special technology of law enforcement agencies", has its own system and correlates with the forensic technique as equivalent categories of legal science. The emergence of a very important means of collecting, accumulating, storing, processing, searching and providing the necessary information is shown - automated information retrieval systems, automated specialized systems and intelligent systems that make up a separate group of special equipment. It is proved that the methodological basis of special equipment is scientifically based tactical techniques, methods and information technology. Special equipment of law enforcement agencies as an interdisciplinary branch of legal science is a system of scientific regulations and recommendations, create conditions for the development of technical tools (forensic, operational, organizational, security), as well as scientifically based methods, techniques and information technology to counter crime law enforcement agencies. The system of special equipment of law enforcement agencies consists of elements that include general provisions and branches of special equipment of law enforcement agencies. Branches of special equipment of law enforcement agencies consist of the main directions of its use in law enforcement, namely: with respect to investigative activities — forensic technology, operational search activities — operational technology, administrative activities — organizational technology. It is proved that the special technique of law enforcement and forensic technology are both common and particular, respectively.

Keywords: forensic technology, correlation, system, operational technology, information technology, intelligent systems, special law enforcement equipment

Надійшла до редколегії 28.05.2019